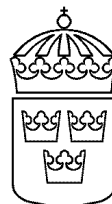

Utbildningsutskottets yttrande 1995/96:UbU2y

En politik för arbete, trygghet och utveckling

1995/96
UbU2y

Till finansutskottet

Finansutskottet har den 16 november 1995 beslutat att bereda samtliga utskott tillfälle att yttra sig över proposition 1995/96:25 En politik för arbete, trygghet och utveckling jämte motioner, i de delar som propositionen och motionerna rör respektive utskotts beredningsområde.

I de motioner som väckts med anledning av propositionen finns 51 yrkanden som berör utbildningsutskottets beredningsområde. Efter en sammanfattning av propositionens innehåll när det gäller utbildningsutskottets beredningsområde behandlar utskottet i det följande motionsyrkandena, fördelade under fyra huvudrubriker.

Propositionen

I propositionens inledning framhåller regeringen att för att erhålla en ökad tillväxt i Sverige måste hela landets resurser tas till vara. Det är därvid av betydelse att det finns goda möjligheter till högre utbildning i hela landet. Regeringen framhåller vidare att även om arbetslösheten nu minskar så är den fortfarande mycket hög. Det ställer ökade krav på en tydligare gränsdragning mellan arbetsmarknadspolitik och reguljär utbildning, och regeringen avser att återkomma tidigast möjligt med förslag för att göra skiljelinjen tydlig mellan reguljär utbildning och omställningsutbildning.

Som ett led i politiken för att stärka tillväxten avser regeringen att under de kommande åren genomföra en bred satsning på utbildning och kompetensutveckling, i takt med att en sådan kan finansieras. En hög kunskapsnivå är enligt regeringen avgörande för Sveriges möjligheter att bekämpa arbetslösheten och förhindra utslagning. En hög kunskapsnivå bidrar också till en utveckling av kulturlivet och till ett bättre samhällsklimat, präglad av tolerans och solidaritet. Ny kunskap och kompetens krävs för att vi skall få till stånd en miljömässigt hållbar utveckling. Utbildning och kunskaper ger den enskilde bättre förutsättningar för ett rikare liv, med möjligheter till ett större inflytande och utveckling i arbetslivet, framhåller regeringen.

I syfte att vidmakthålla och förbättra kvaliteten i den grundläggande utbildningen avser regeringen att under våren 1996 ta ställning till en tioårig grundskola, varvid det i beredningen bl.a. ingår att analysera de ekonomiska konsekvenserna utifrån finansieringsprincipens tillämpning.

Riksdagen har på regeringens förslag avsatt ca 6 miljarder kronor av ar-

betsmarknadsmedel till högre utbildning, kommunal vuxenutbildning, gymnasieutbildning och folkbildning under läsåret 1995/96. Regeringen avser att återkomma med förslag gällande omfattning och inriktning av dessa åtgärder under läsåret 1996/97. En ytterligare förlängning därefter bör enligt regeringen inte ske.

I stället är det regeringens avsikt att återkomma med förslag till permanenta satsningar. En fortsatt utbyggnad av den högre utbildningen aviseras, varvid minst hälften av platserna bör avse naturvetenskapliga och tekniska utbildningar. Utbyggnaden av den högre utbildningen bör ske främst vid de mindre och medelstora högskolorna med särskild tyngd på Bergslagen, Malmö och Sundsvall-Härnösand-Östersund samt dessutom sydöstra Sverige. Enligt propositionen bör en kommitté tillkallas för att utreda hur en etablering av en ny högskola i Malmö skall kunna genomföras.

Regeringen framhåller att det finns stor efterfrågan på en kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning med en stark arbetsplatsintegrering. Det är regeringens avsikt att under mandatperioden inleda en försöksverksamhet med en sådan yrkesutbildning.

De många och snabba förändringarna i gymnasieskolan ställer stora krav på skolpersonalen, anför det i propositionen. Regeringen följer utvecklingen noga och kommer att lägga fram de förslag som kan bli nödvändiga för att fullfölja kvalitetshöjningen.

S.k. basår – som sedan några år förekommit inom högskolan – anordnas från och med innevarande läsår även inom den kommunala vuxenutbildningen, vilket har den fördelen att utbildningen kan spridas geografiskt. Denna form av basår bör enligt regeringen vidareutvecklas. Regeringen anser också att bl.a. behovet av en tydligare gränsdragning mellan reguljär utbildning och arbetsmarknadsutbildning motiverar en översyn av vuxenutbildningens dimensionering. Eftersom flera frågor i sammanhanget är akuta avser regeringen att sätta i gång en skyndsam process i nära samband med Kommittén för ett nationellt kunskapslyft för vuxna (U 1995:09, dir. 1995:67).

Propositionen innehåller inom utbildningsutskottets beredningsområde inte några förslag som riksdagen nu har att ta ställning till.

Motionerna och utskottets bedömning

Den övergripande strategin

Moderaterna begär i partimotionen 1995/96:Fi15 (m) yrkande 36 att riksdagen våren 1996 skall föreläggas ett konkret program för en samlad kunskapsutveckling. I motionen beskrivs en strategi i tio steg för att förstärka kompetensen som en hävstång för tillväxt. Strategin måste enligt motionärerna omfatta alla delar av utbildningen och kunskapsutvecklingen från de tidiga levnadsårens skola till den mest avancerade forskningen. Ett avgörande inslag i strategin är en stimulerande lönebildning. Motionärerna vill medverka till att den inte särskilt konstruktiva debatten om skolstart vid sex eller sju års ålder utvecklas till en diskussion om lärandets möjligheter, villkor och former redan i de lägsta åldrarna. De förordar ett nationellt skolpengssystem för att åstadkomma en stimulerande konkurrens. Motionärerna pläderar vidare för stora möjligheter för den enskilde att fullgöra utbildningen på mer individuella villkor. Det offentliga ansvar bör anges som ett erbjudande för *alla* om utbildning i grundskola och gymnasium samt åtminstone en tvåårig eftergymnasial utbildning och, efter fallenhet, en längre akademisk utbildning. Erbjudandet skall enligt motionärerna ha utnyttjats förslagsvis vid 25 års ålder eller, vad gäller akademisk utbildning, ha påbörjats vid denna ålder. Därefter bör finansieringen av utbildning ske antingen via arbetsgivaren eller med ett s.k. utbildningskonto, anför motionärerna. De anser att lärarens roll måste utvecklas i riktning mot den kvalificerade handledaren, som ger struktur och sammanhang åt lärandet. En större rörlighet mellan skolan och andra yrkesområden är önskvärd, och det behövs en ny lärarutbildning. Inför ett mer konkret beslut om en fortsatt utbyggnad av den akademiska utbildningen måste enligt motionärerna de kvalitativa villkoren analyseras noga. Det gäller också var den bör äga rum. Linköpings och Umeå universitet har fortfarande utbyggnadsmöjligheter, och motionärerna kan också tänka sig etablering av ett nytt universitet eller en ny teknisk högskola i landet.

Folkpartiet anför i partimotionen 1995/96:Fi16 (fp) yrkande 8 att en politik för kunskapsutbyggnad kräver insatser över ett brett fält. Problemet handlar enligt motionärerna inte enbart om antalet platser i komvux, universitet och högskolor, eller ens kvaliteten i utbildningen. Hela utbildningssystemet från lågstadiet och framåt har betydelse. Möjligheterna till återkommande kunskapsinhämtande framhålls som en strategisk faktor. Studiemedelssystem liksom lönepolitik har också stor betydelse, anför motionärerna. I yrkande 26 i samma motion presenteras Den Nya Folkskolan. Den innebär ett brett utbud av utbildningar och finansieringslösningar för individen, vilket står till buds under hela livet. Den nya folkskolan är enligt motionärerna en utopi, därför att vi i dag inte har de ekonomiska resurser som krävs för att alla önskemål om utbildning för vuxna skall kunna tillgodoses. Motionärerna vill ha en tioårig grundskola med start vid sex års ålder. För de fristående skolorna förordar de en återgång till en ersättningsnivå på 85 % och en tydlig avgiftsbegränsning. De vill öka valfriheten för gymnasieeleverna att planera sin utbildning individuellt genom ett system kallat gymnasiebank. Det innebär att de tre gymnasieåren får utnyttjas mer flexibelt och att eleven kan varva studier och yrkes-

1995/96:UbU2y

praktik. Ett nästa steg i utvecklingen av komvux bör enligt motionärerna vara att ge alla som så önskar möjlighet att få gymnasiekompetens i kärnämnen. Den grundläggande högskoleutbildningen måste expandera, vilket förutsätter att forskningen parallellt byggs ut samt att utbildningen lönar sig för den enskilde i högre grad än för närvarande.

Även Kristdemokraterna betonar i motion 1995/96:Fi18 (kds) yrkande 23 vikten av att kvaliteten i utbildningarna fokuseras och förbättras, och inte enbart en utökning av antalet platser.

Vänsterpartiet anför i sin partimotion 1995/96:Fi17 (v) yrkande 11 att det är viktigt att utreda hur högskolorna skall få ännu bredare kontaktytor till arbetslivet. Vidare begärs en noggrann utredning snarast av de s.k. NT-platserna. Sommaruniversitetet bör enligt motionärerna permanentas. För att nå de stora grupper som har en djupt rotad misstro mot universitetsstudier behöver nya modeller för högskolestudier – t.ex. modifierade distansutbildningskurser – arbetas fram och antagningen breddas. Nedskränkningarna i grund- och gymnasieskolan ger skäl att tro att en likvärdig skola inte kan garanteras för alla. Motionärerna framhåller att skolutbildningens kvalitet vilar såväl på ett nationellt som på ett kommunalt ansvar, och de överväger därför att åter aktualisera sektorsbidraget till skolan. Inom vuxenutbildningen krävs ett nytänkande, bl.a. genom att olika utbildningsanordnare samverkar bättre. Tillgången och närheten till utbildningsplatser måste förbättras och undervisningen bedrivs på ett sätt så att de studerande kan påverka studierna och studietakten. Frågan om hur finansieringen i framtiden skall fördelas mellan individ, samhälle och arbetsgivare måste utredas. De många kvinnor som mister sina arbeten de närmaste åren behöver ett system som gör det möjligt för dem att genomgå utbildningar på gymnasie- eller högskolenivå inom det reguljära utbildningssystemet med tillfredsställande ekonomiskt stöd.

Med anledning av dessa motionsyrkanden vill utbildningsutskottet anföra följande.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att en politik för kunskapsuppbyggnad kräver insatser över ett brett fält. Det är uppenbarligen också regeringens mening. Som framgått ovan är frågan om en förlängning av skolpliktstiden till tio år under beredning. En parlamentariskt sammansatt kommitté följer utvecklingen i gymnasieskolan (U 1994:02, dir. 1994:29 och 128), och regeringen förklarar sig i propositionen ha för avsikt att lägga fram de förslag som kan bli nödvändiga för att fullfölja kvalitetshöjningen (prop. s. 76). De ökade kraven på skolpersonalen är också upp-

märksammade. Utskottet noterar att direktiven till utredningen om det inre arbetet i skolan (dir. 1995:19) tar upp den förändrade situationen för lärarna. Inom Utbildningsdepartementet pågår arbete med en översyn av lärarutbildningen. Utredningen om ett nationellt kunskapslyft för vuxna (U 1995:09) skall i ett första steg föreslå mål för ett sådant lyft som en del i en strategi för livslångt lärande. Därvid skall kommittén bedöma om de allmänna målen för den samhällsstödda vuxenutbildningen behöver revideras, och hur dessa mål skall kompletteras för att omfatta alla former av vuxenutbildning. I ett andra steg skall kommittén, med beaktande av den centrala frågan om ansvaret för utbildningens finansiering, ta ställning till vilket ansvar som skall vila på den offentligt finansierade utbildningen och på arbetslivet för olika typer av utbildningsinsatser, och föreslå vilket ansvar varje individ bör ta för sin egen kompetensutveckling (dir. 1995:67). Utredningar har nyligen slutförts om villkoren för fristående skolor på grundskole- resp. gymnasienivå (SOU 1995:109 resp. 113). En parlamentarisk kommitté (U 1994:13) har i uppdrag att dra upp riktlinjer för en fortsatt reformering av studiestödssystemet. I direktiven till kommittén (dir. 1994:128) betonas behovet av en vidgad rekrytering till utbildning, varvid det största problemet anges vara den befarade höga skuldsättningen. Utskottet vill framhålla att studiestödssystemets utformning bestäms av statsmakterna, medan ansvaret för lönebildningen i princip åvilar arbetsmarknadens parter. När det gäller de kvalitativa villkoren för en utbyggnad av den högre utbildningen utgår utskottet från att de uppmärksammas i regeringens beredning av kommande konkreta förslag om utbyggnad.

Utskottet återkommer i det följande till frågan om personliga utbildningskonton.

Med hänvisning till det anförda anser utbildningsutskottet att riksdagen inte bör göra de tillkännagivanden som föreslås i motionerna 1995/96:Fi15 yrkande 36, 1995/96:Fi16 yrkandena 8 och 26 och 1995/96:Fi18 yrkande 23. Utskottet förordar således att finansutskottet avstyrker dessa.

När det gäller det nationella ansvaret för skolutbildningens kvalitet påminner utskottet om att Skolverket har till uppgift att verka för att de mål och riktlinjer för skolan som riksdagen och regeringen har fastställt förverkligas inom givna ramar. De särskilda medlen för s.k. sommaruniversitet kommer enligt vad som anförs i propositionen att upphöra efter utgången av läsåret 1996/97. Utskottet utgår från att den permanenta kapacitetsutbyggnad som aviseras i propositionen kommer att användas av universitet och högskolor för att på bästa sätt tillgodose behoven av utbildning både vad avser inriktning, pedagogiska former och förläggning i tiden. När regeringen bereder sina kommande förslag om en permanent utbyggnad av högskoleutbildningen med särskild inriktning på naturvetenskapliga och tekniska utbildningar, är det enligt utskottets mening självklart att erfarenheterna av de s.k. NT-platserna måste ingå i underlaget. De i det föregående nämnda utredningarna om reformering av studiestödet och om ett nationellt kunskapslyft för vuxna kan – med hänsyn till de givna direktiven

– förväntas behandla flertalet av de frågor om vuxenutbildning som tas upp i Vänsterpartiets motion. En särskild utredare (U 1995:07) har tillsatts med huvuduppgift att föreslå en strategi som långsiktigt främjar utvecklingen i hela landet av de möjligheter till distansutbildning som den moderna informationstekniken erbjuder (dir. 1995:69).

Mot bakgrund av det anförda förordar utbildningsutskottet att finansutskottet avstyrker motion 1995/96:Fi17 yrkande 11.

I motion 1995/96:Fi16 (fp) yrkande 27 betonas företagens ansvar för den egna personalens kompetensutveckling men också att staten bör underlätta fortbildning med hänsyn till den samhällsekonomiska nyttan av sådana insatser. Motionärerna vill att riksdagen hos regeringen skall begära förslag om individuella utbildningskonton. Ett system med personliga utbildningskonton förordas – som ovan nämnts – även i motion 1995/96:Fi15 (m) yrkande 36. Där understryks att det är viktigt att den enskilde själv bidrar, mot att efter utbildningen kunna ha rimliga förväntningar om högre lön. Utskottet noterar att även Kristdemokraterna i motion 1995/96:Fi18 har ställt ett yrkande om individuella utbildningskonton (yrk. 25). Sistnämnda yrkande avser emellertid avdragsrätt för sådana konton, och faller därmed utanför utbildningsutskottets beredningsområde.

Utskottet anser att frågan om kompetensutveckling är mycket viktig.

Utskottet hänvisar till vad som anförts i propositionen (s. 78) om att ett livslångt lärande ställer nya krav på utbildare och stöd till kompetensutveckling på arbetsplatserna. I den anpassning och utveckling som ett kompetenslyft för hela nationen kräver har arbetslivets företrädare en väsentlig roll. Regeringen kommer att inbjuda till överläggningar om kompetensutveckling. Härutöver hänvisar utskottet till vad som ovan (s. 4) anförts om uppdraget till Utredningen om ett nationellt kunskapslyft för vuxna. Utbildningsutskottet förordar att finansutskottet avstyrker motion 1995/96:Fi16 yrkande 27.

I den strategi som förespråkas i motion 1995/96:Fi15 (m) ingår även att överföra ytterligare minst ett större lärosäte från staten till en fristående stiftelse (yrkande 39).

Utskottet noterar att motionärerna inte berör hur bildandet av en sådan stiftelse skulle finansieras. Att överföra statliga högskolor till stiftelseägda bolag som tillförs kapital av statens medel minskar kraftigt regeringens och riksdagens möjligheter att utöva kontroll över och demokratisk insyn i hur statens resurser används, något som utbildningsutskottet inte vill för-

orda. Utskottet anser därför att finansutskottet bör avstyrka motion 1995/96:Fi15 yrkande 39.

1995/96:UbU2y

Utbildning för yrkesverksamhet

Regeringens planer på försöksverksamhet med kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning tas upp i två motioner. Enligt motion 1995/96:Fi15 (m) yrkande 37 bör sådan yrkesutbildning prioriteras framför en forcerad utbyggnad av den akademiska utbildningen. Motionärerna vill att riksdagen hos regeringen skall begära förslag redan under våren 1996 om 20 000 utbildningsplatser i avancerad yrkesutbildning. I motion 1995/96:Fi18 (kds) yrkande 26 välkomnas den aviserade försöksverksamheten, men motionärerna anser att tidsangivelsen "under mandatperioden" är alltför vag.

Utskottet vill med anledning av yrkandena anföra följande.

Riksdagen behandlade våren 1994 den dåvarande regeringens förslag om en ny struktur för kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning (prop. 1993/94:177, bet. UbU12, rskr. 399). Därefter genomfördes en utredning, som resulterade i betänkandet Yrkeshögskolan: Kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning (SOU 1995:38). Där förordas att en ny struktur, kallad Yrkeshögskolan, skapas med uppdrag att inom ramen för tilldelade resurser ansvara för kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning. Ett nytt organ, yrkeshögskolestyrelsen, föreslås bli inrättat i varje län och administrativt knytas till länsstyrelsen. Ett särdrag i yrkeshögskolan är att en väsentlig del av utbildningen sker i form av lärande i arbete i företag eller på andra arbetsplatser. Utredaren förutser dock problem när det gäller att få arbetsgivare att ställa upp som utbildningsanordnare utan att få ersättning från det allmänna. Remissbehandlingen av betänkandet har avslutats under hösten 1995.

Utskottet har förståelse för regeringens bedömning att det behövs försöksverksamhet innan en helt ny form av eftergymnasial utbildning kan införas på bred front. Riksdagen bör enligt utskottets mening inte ingripa i regeringens beredning av ärendet, utan avvakta regeringens kommande förslag. Utbildningsutskottet anser därför att finansutskottet bör avstyrka motionerna 1995/96:Fi15 yrkande 37 och 1995/96:Fi18 yrkande 26.

Förslag till ett lärlingssystem med treårig utbildning i s.k. dualsystem begärs i motion 1995/96:Fi18 (kds) yrkande 35. Ett sådant bör utvecklas exempelvis enligt den tyska modellen med tre dagar praktik och två dagar teori varje vecka med rimlig ersättning, stigande med tiden, heter det i motionen.

Utskottet konstaterar att nuvarande bestämmelser om individuella program i gymnasieskolan innebär att en elev kan kombinera yrkesutbildning under anställning hos en arbetsgivare med studier i gymnasieskolan (lärlingsutbildning). Ett sådant individuellt program skall vara treårigt och omfatta minst kärnämnen svenska, engelska, samhällskunskap, religionskunskap och matematik. Kommittén om utvecklingen i gymnasieskolan

skall bl.a. följa hur lärlingsutbildningen utvecklas genom samverkan mellan å ena sidan kommuner och å andra sidan företag, organisationer och offentliga arbetsgivare (dir. 1994:128). Mot bakgrund av det anförda anser utbildningsutskottet att finansutskottet bör avstyrka motion 1995/96:Fi18 yrkande 35.

En starkare ställning för entreprenörskap i skolans utbildning förordas i motionerna 1995/96:Fi16 (fp) yrkande 29 och 1995/96:Fi18 (kds) yrkande 8. Det är enligt motionärerna viktigt att frigöra och ta till vara människors kreativitet. Eleverna bör redan i skolan stimuleras att vilja och våga bli företagare. I den förstnämnda motionen sägs att entreprenörskap bör vara en självklar naturlig del i det samhällsvetenskapliga ämnet redan i grundskolan. Enligt den sistnämnda motionen bör företagaprogram införas i gymnasieskolan.

Utskottet anser i likhet med motionärerna att det är mycket viktigt för vårt samhälle att kreativa människor vill och vågar bli företagare. När det gäller skolutbildningen är det centrala i detta sammanhang enligt utskottets mening att skolan främjar ett förhållningssätt till livet som präglas av flexibilitet, nyfikenhet, beredskap att ta till sig nya möjligheter och ny kunskap samt vilja att ta ansvar. I de nya läroplanerna för det offentliga skolväsendet (Lpo 94 och Lpf 94) sägs att eleverna skall få möjligheter att ta initiativ och ansvar och att de skall ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att arbeta och att lösa problem, både självständigt och tillsammans med andra. Varje elev skall få stimulans att växa med uppgifterna och möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar. Läraren skall stärka varje elevs självförtroende samt vilja och förmåga att lära. – Med utgångspunkt i vad som sägs i läroplanerna anges de närmare målen för olika ämnen och kurser i grundskolan och gymnasieskolan i kursplaner, som utfärdas av regeringen när det gäller grundskolan och gymnasieskolans kärnämnen och i övrigt av Skolverket. Kursplanerna lämnar ett betydande utrymme för lärare och elever att tillsammans välja innehåll och arbetsformer för studierna och planera verksamheten. Utskottet vill understryka vikten av att alla som på olika nivåer deltar i utformandet av skolans verksamhet tar fasta på det som utskottet nyss relaterat ur läroplanerna.

När det gäller gymnasieskolan noterar utskottet att en kurs i företagsekonomi (30 gymnasiepoäng) ingår i alla de nationella program som innehåller yrkesämnen. Många kommuner har inrättat lokala kurser, inriktade på företagande. Utskottet utgår från att såväl utbudet av kurser som innehållet i kursplanerna – nationella såväl som lokala – omprövas med viss

regelbundenhet.

1995/96:UbU2y

Med det anförda förordar utbildningsutskottet att finansutskottet avstyrker motionerna 1995/96:Fi16 yrkande 29 och 1995/96:Fi18 yrkande 8.

Utbyggnad av högskolan

Kristdemokraterna anför i motion 1995/96:Fi18 (kds) yrkande 36 att det är viktigt att regeringen snarast lägger fram sitt förslag om inriktningen och omfattningen läsåret 1996/97 av åtgärder, finansierade med arbetsmarknadsmedel, motsvarande dem som beslutats för läsåret 1995/96 inom högre utbildning, komvux, gymnasieutbildning och folkbildning.

Regeringen har – som inledningsvis nämnts – aviserat ett förslag om detta.

Utskottet inser att de berörda utbildningsanordnarna har behov av besked så snart det är möjligt om vilka insatser de förväntas göra inom ramen för ett särskilt statsbidrag för läsåret 1996/97. Riksdagen bör kunna utgå från att regeringen beaktar detta utan något särskilt tillkännagivande från riksdagens sida. Enligt utbildningsutskottets mening bör finansutskottet föreslå riksdagen att avslå motion 1995/96:Fi18 yrkande 36.

Det som regeringen anfört om utbyggnad av högskoleutbildning i Malmö och utredning om en ny högskola där har föranlett två motionsyrkanden. I motion 1995/96:Fi15 (m) yrkande 38 kritiserar regeringen avsikt att upprätta en ny högskola. Motionärerna förordar i stället att Lunds universitet, som sedan lång tid har en omfattande verksamhet i Malmö, får ett vidgat uppdrag att utveckla såväl utbildning som forskning vid fyra olika enheter, nämligen Lund, Malmö, Kristianstad och Helsingborg. Även en sådan struktur för den högre utbildningen och forskningen i Skåne bör bli föremål för skyndsam utredning, anser motionärerna. Enligt motion 1995/96:Fi40 (fp) borde den aviserade utredningen även ha fått i uppdrag att undersöka möjligheten att skapa t.ex. ett campus i Malmö och ett i Helsingborg med koppling till Lunds universitet. Motionärerna beklagar också att direktiven inte ger utrymme för utredningen att pröva möjligheten att skapa ett ”virtuellt universitet” i Malmö.

Utskottet konstaterar att den i propositionen aviserade utredningen numera har påbörjats (dir. 1995:135). I den kommitté (U 1995:12) som tillkallats ingår bl.a. Lunds universitets rektor och tre andra ledamöter av universitetets styrelse samt flera företrädare för Malmö stad, representerande olika politiska partier. Kommittén skall senast den 1 mars 1996 redovisa sina ställningstaganden till hur en etablering av en ny högskola i Malmö med forskningsanknytning – på sätt som gäller för högskolor – skall kunna genomföras.

Utskottet anser inte att riksdagen bör ta initiativ till förändring eller utökning av kommitténs direktiv. Därför förordar utbildningsutskottet att finansutskottet avstyrker motionerna 1995/96:Fi15 yrkande 38 och 1995/96:Fi40.

Ett stort antal motioner har väckts om lokaliseringen i övrigt av utbyggnaden av högre utbildning. I dessa framförs skäl för att bygga ut utbildningen vid olika högskolor eller grupper av högskolor. Motionerna 1995/96:Fi64 (s, c, fp), 1995/96:Fi46 (v) och 1995/96:Fi51 (kds) gäller utbildning vid Linköpings universitet, förlagd till Norrköping. Motion 1995/96:Fi35 (s) gäller Högskolan i Luleå, som bör byggas ut och på sikt bli universitet. I motion 1995/96:Fi36 (s) beskrivs planer för högskoleverksamhet (yrk. 1) och avancerad eftergymnasial yrkesutbildning (yrk. 2) i Dalarna. Motion 1995/96:Fi59 (c, s) gäller Högskolan i Gävle/Sandviken, motion 1995/96:Fi38 (fp) Högskolan i Halmstad, motionerna 1995/96:Fi63 (s, c) och 1995/96:Fi31 (fp) Högskolan i Jönköping, motionerna 1995/96:Fi19 (s), 1995/96:Fi42 (m) och 1995/96:Fi57 (c) Högskolan i Kalmar, motion 1995/96:Fi65 (s) Högskolan i Karlskrona/Ronneby, motionerna 1995/96:Fi52 (s), 1995/96:Fi25 (m), 1995/96:Fi30 (fp) och 1995/96:Fi58 (c) Högskolan i Karlstad och motion 1995/96:Fi56 (c) Mithögskolan, som enligt motionärerna bör byggas ut till universitet. Motion 1995/96:Fi37 (fp) gäller Högskolan i Skövde, motion 1995/96:Fi48 (v) Högskolan i Trollhättan/Uddevalla, motionerna 1995/96:Fi43 (s), 1995/96:Fi61 (c) och 1995/96:Fi34 (kds) de mindre och medelstora högskolorna i Västsverige och motion 1995/96:Fi60 (c, s) Högskolan i Växjö, som enligt motionärerna även bör tillföras forskningsresurser. Motion 1995/96:Fi53 (s) tar upp lokalisering av högre teknisk utbildning i Örebro (yrk. 1) samt Örebro läns möjligheter att delta i försöksverksamhet med kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning (yrk. 2).

Utbyggnad av högskoleutbildningen i Stockholmsområdet tas upp i motionerna 1995/96:Fi20 (m) och 1995/96:Fi26 (m). Motionärerna framhåller särskilt vikten av ytterligare utbildningsplatser i Haninge kommun. De beklagar också att regeringen inte tagit fasta på förslaget i betänkandet Kronan. Spiran. Äpplet (SOU 1994:127) om ett nätverksuniversitet på Södertörn. I motion 1995/96:Fi33 (fp) anföras att en utökning av högskoleplatserna i Storstockholm, framför allt på Södertörn, måste ligga i den långsiktiga planeringen och att målet är ett modernt nätverksuniversitet med hjärtat på Novum i Huddinge.

Utskottet anser att riksdagen bör ta ställning till utbyggnaden av universitet och högskolor utifrån ett samlat förslag från regeringen. Något sådant har inte lagts fram i förevarande proposition. De uppgifter som lämnas i motionerna ger inte ett så heltäckande underlag att riksdagen nu bör markera några prioriteringar mellan olika universitet och högskolor i landet.

Utbildningsutskottet anser därför att finansutskottet bör föreslå riksdagen att avslå motionerna 1995/96:Fi19, 1995/96:Fi20, 1995/96:Fi25, 1995/96:Fi26, 1995/96:Fi30, 1995/96:Fi31, 1995/96:Fi33, 1995/96:Fi34, 1995/96:Fi35, 1995/96:Fi36, 1995/96:Fi37, 1995/96:Fi38, 1995/96:Fi42, 1995/96:Fi43, 1995/96:Fi46, 1995/96:Fi48, 1995/96:Fi51, 1995/96:Fi52, 1995/96:Fi53, 1995/96:Fi56, 1995/96:Fi57, 1995/96:Fi58, 1995/96:Fi59, 1995/96:Fi60, 1995/96:Fi61, 1995/96:Fi63, 1995/96:Fi64 och 1995/96:Fi65.

1995/96:UbU2y

Övriga frågor

Motion 1995/96:Fi23 (fp) yrkande 3 tar upp jämställdhetsfrågor inom utbildningsväsendet. Motionärerna anser att åtgärder måste sättas in omgående för att göra de tekniska och naturvetenskapliga högskoleutbildningarna i högre grad intressanta och relevanta för kvinnor. Modellen med ett förberedande basår, som används för att öka rekryteringen till sådan utbildning, bör kunna användas också för att öka rekryteringen av män till andra studievägar med påfallande sned rekrytering, t.ex. vissa lärarutbildningar och vård- och omsorgsutbildningar. Motionärerna efterlyser också åtgärder för att få fler kvinnor att forska, disputerar, bli professorer och bli entreprenörer inom verksamheter som knoppas av från högskolevärlden. Utbildningsbidrag för doktorander, som återinfördes vid förra riksmötet, bör avskaffas och doktorandtjänsterna återinföras på bred front, anser motionärerna.

Utskottet erinrar om att regeringen aviserat en ny forskningspolitisk proposition till hösten 1996. Som framgår av den senaste budgetpropositionen är återinförandet av utbildningsbidrag för doktorander en åtgärd på kort sikt (prop. 1994/95:100 bil. 9, bet. UbU13, rskr. 355). I den forskningspolitiska propositionen avser regeringen bl.a. att lägga fram ett förslag till ett nytt och mer flexibelt system för studiefinansieringen i forskarutbildningen. Sedan år 1993 och fem år framåt pågår på regeringens uppdrag det s.k. NOT-projektet, som drivs gemensamt av Skolverket och Högskoleverket och som syftar till att öka ungdomars, och då särskilt flickors, intresse för teknik och naturvetenskap. Projektet riktar sina insatser bl.a. till lärare, lärarutbildare och syopersonal. Man försöker sprida idéer om metodisk utveckling av undervisningen (bl.a. genom det s.k. NOT-bladet) och stimulera uppbyggnaden av kontaktnät för att åstadkomma samverkan kring undervisningsprocessen.

Utbildningsutskottet anser mot bakgrund av det anförda att något tillkännagivande i enlighet med motion 1995/96:Fi23 yrkande 3 inte är påkallat, varför utskottet förordar att finansutskottet avstyrker detsamma.

Vikten av att informationstekniken kommer till bred användning i utbildningen på alla nivåer framhålls i motionerna 1995/96:Fi16 (fp) yrkande 28 och 1995/96:Fi32 (fp) yrkande 2. Enligt motionärerna kräver detta bl.a. betydande satsningar på lärarutbildning och på utveckling av läromedel och pedagogiska metoder. Berörda myndigheter bör i en bred anmodan

från regeringen uppmärksammas på behovet av en naturlig integration av tillämpad IT inom utbildningen på bredden, heter det i den sistnämnda motionen.

Utskottet hänvisar till att IT-kommissionen (SB 1995:01, dir. 1995:1) arbetar med att analysera hur informationstekniken förändrar näringsliv och samhälle och vilka ytterligare initiativ staten kan behöva ta på detta område. Särskild uppmärksamhet ägnas åt skillnader mellan olika socialgrupper liksom mellan kvinnors och mäns användning av IT. Kommissionen har i sitt första delbetänkande (SOU 1995:68) redovisat sitt arbetsprogram för åren 1995 och 1996 inom några prioriterade områden. Utbildningsområdet är ett av dessa. I arbetsprogrammet ingår bl.a. att kommissionen avser att göra en kartläggning av situationen på lärarhögskolorna när det gäller medvetenheten och kunskapen om de möjligheter IT ger för undervisningen och pedagogiken. Kommissionen har nyligen anordnat ett mycket välbesökt seminarium om IT-baserade läromedel. Regeringen aviserar (prop. s. 17) att en proposition kommer att överlämnas i början av nästa år med förslag till åtgärder för att ytterligare bredda användningen av IT.

Mot bakgrund av det anförda förordar utbildningsutskottet att finansutskottet avstyrker motionerna 1995/96:Fi16 yrkande 28 och 1995/96:Fi32 yrkande 2.

I motion 1995/96:Fi44 (fp) föreslås en försöksverksamhet med alternativa gymnasiekurser motsvarande kärnämneskurserna i matematik, svenska och engelska. De alternativa kurserna skulle inte ge allmän behörighet till högskolestudier. Syftet är att anpassa utbildningen till elevernas behov och att motverka att skoltrötta elever får en negativ uppfattning om skolan befast.

Utskottet hänvisar till vad som anfördes när ett motsvarande yrkande avslogs av riksdagen vid föregående riksmöte (bet. 1994/95:UbU10 s. 20 f.). Enligt utbildningsutskottets mening bör finansutskottet avstyrka motionen.

För att främja regional tillväxt framför allt i norra Sveriges inland föreslås i motion 1995/96:Fi28 (fp) yrkande 2 kunskapsinsatser omfattande grundskolans högstadium, gymnasiet, den högre utbildningen samt vidareutbildningen av vuxna inom teknik, naturvetenskap, språk och företagsekonomi. Ansvar för insatsen bör läggas på en organisation där i första hand Umeå universitet, Högskolan i Luleå och Mitthögskolan samverkar. De tre läroanstalterna har enligt motionärerna redan visat att de såväl enskilt som i

samverkan har vilja och förmåga att stödja utvecklingen i inlandet. Finanseringen skall ske genom en successiv avveckling av det selektiva företagsstödet, anser motionärerna.

Utbildningsutskottet anser för sin del inte att riksdagen bör göra något tillkännagivande om den kunskapssatsning som föreslås i motionen. Frågan om det selektiva företagsstödet tillhör inte utbildningsutskottets beredningsområde. Utskottet förordar att finansutskottet avstyrker motionsyrkandet.

Stockholm den 30 november 1995

På utbildningsutskottets vägnar

Jan Björkman

I beslutet har deltagit: Jan Björkman (s), Beatrice Ask (m), Berit Löfstedt (s), Bengt Silfverstrand (s), Eva Johansson (s), Torgny Danielsson (s), Britt-Marie Danestig-Olofsson (v), Tomas Eneroth (s), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Gunnar Goude (mp), Inger Davidson (kds), Majléne Westerland Panke (s), Nalin Baksi (s), Tomas Högström (m), Marie Wilén (c) och Conny Sandholm (fp).

Avvikande meningar

1. Den övergripande strategin

Beatrice Ask (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Inger Davidson (kds), Tomas Högström (m) och Conny Sandholm (fp) anser att den del av yttrandet under rubriken Den övergripande strategin som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "avstyrker dessa" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det krävs insatser över ett brett fält för att uppmuntra till ökade kunskaper. Förutsättningarna för att ta till vara barns vilja till lärande redan i tidig ålder måste uppmärksammas. Hela utbildningsväsendet, från grundskolans lågstadium till och med högre utbildning och forskning, måste präglas av flexibilitet, mångfald och valfrihet. Villkoren för fristående skolor bör vara sådana att skolorna tillförsäkras ekonomiska förutsättningar som är likvärdiga med de offentliga skolornas. Skolorna skall vara öppna för alla. Därav följer att uttag av elevavgifter minimeras. Flexibiliteten i gymnasieutbildningen bör öka. Det offentliga ansvar att erbjuda utbildning för vuxna bör utvidgas, till att börja med så att alla som så önskar får möjlighet att skaffa sig gymnasiekompetens i kärnämnen. Den högre utbildningen måste expandera, men det är viktigt att det sker i former som säkerställer hög kvalitet. För att den expanderande högskoleutbildningen skall attrahera tillräckligt många måste utbildning löna sig för den enskilde, dvs. den s.k. utbildningspremien måste öka.

Utbildningsutskottet förordar att finansutskottet föreslår riksdagen att

med anledning av motionerna 1995/96:Fi15 yrkande 36, 1995/96:Fi16 yrkandena 8 och 26 och 1995/96:Fi18 yrkande 23 som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet här anför.

2. Den övergripande strategin

Britt-Marie Danestig-Olofsson (v) anser att den del av yttrandet under rubriken Den övergripande strategin som börjar med "När det gäller" och slutar med "yrkande 11" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser det angeläget att utreda hur högskolorna skall få ännu bredare kontaktytor till arbetslivet. När de särskilda insatser som nu är finansierade med arbetsmarknadsmedel skall ersättas med permanent utbyggnad av högskoleväsendet är det viktigt att de s.k. NT-platserna noggrant utvärderas. Sommaruniversitetet bör permanentas. Det kan medverka till att bryta den sociala snedrekryteringen till högre utbildning och stimulera fler ungdomar att söka till sådan. En lämplig modell för att nå de grupper som hyser misstro mot universitetsstudier är modifierade distansutbildningskurser, där studierna bedrivs med hjälp av modern teknik, men i mindre studiegrupper som träffas regelbundet. Som regionala studiecentrum för studiegrupperna kan folkhögskolorna med sin vuxenpedagogiska erfarenhet fungera. Det är vidare viktigt att utveckla ett system som gör det möjligt för de många som mister sina arbeten att genomgå utbildningar på gymnasie- eller högskolenivå inom det reguljära utbildningssystemet med tillfredsställande ekonomiskt stöd.

Utskottet förordar att finansutskottet föreslår riksdagen att med anledning av motion 1995/96:Fi17 yrkande 11 som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet här anför.

3. Individuella utbildningskonton

Beatrice Ask (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Inger Davidson (kds), Tomas Högstöm (m) och Conny Sandholm (fp) anser att den del av yttrandet under rubriken Den övergripande strategin som börjar med "Utskottet hänvisar" och slutar med "yrkande 27" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen att företagen har ansvar för den egna personalens kompetensutveckling, men att staten bör underlätta fortbildning, eftersom den samhällsekonomiska nyttan av sådana insatser ofta är större än värdet för individen och företaget. Riksdagen bör därför hos regeringen

begära förslag om individuella utbildningskonton. Utskottet förordar att finansutskottet föreslår riksdagen att med bifall till motion 1995/96:Fi16 yrkande 27 som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet här anför.

1995/96:UbU2y

4. Överföring av minst ett större lärosäte till stiftelse

Beatrice Ask (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m) och Tomas Högström (m) anser att den del av yttrandet under rubriken Den övergripande strategin som börjar med "Utskottet noterar" och slutar med "yrkande 39" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att erfarenheterna av överförandet av Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping till stiftelser är utomordentligt goda. Ytterligare minst ett större lärosäte – gärna Kungliga Tekniska högskolan i Stockholm – bör därför överföras från staten till en fristående stiftelse. Utbildningsutskottet förordar att finansutskottet föreslår riksdagen att med bifall till motion 1995/96:Fi15 yrkande 39 som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet här anför.

5. Kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning

Beatrice Ask (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m) och Tomas Högström (m) anser att den del av yttrandet under rubriken Utbildning för yrkesverksamhet som börjar med "Utskottet har förståelse" och slutar med "yrkande 26" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att eftergymnasial yrkesutbildning, i huvudsak efter de principer som anges i SOU 1995:38, bör introduceras med början höstterminen 1996. Regeringen bör under våren 1996 förelägga riksdagen förslag om 20 000 utbildningsplatser i sådan utbildning. Utbildningsutskottet förordar att finansutskottet föreslår riksdagen att med bifall till motion 1995/96:Fi15 yrkande 37 och med anledning av motion 1995/96:Fi18 yrkande 26 som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet här anför.

6. Kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning

Inger Davidson (kds) anser att den del av yttrandet under rubriken Utbildning för yrkesverksamhet som börjar med "Utskottet har förståelse" och slutar med "yrkande 26" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att en försöksverksamhet med kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning är angelägen. Den bör sättas i gång snabbt, särskilt eftersom en ytterligare förlängning av påbyggnadsutbildningarna i gymnasieskolan knappast är möjlig. Utbildningsutskottet förordar att finansutskottet föreslår riksdagen att med bifall till motion 1995/96:Fi18 yrkande 26 och med anledning av motion 1995/96:Fi15 yrkande 37 som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet här anför.

7. Lärlingssystem

Inger Davidson (kds) och Conny Sandholm (fp) anser att den del av yttrandet under rubriken Utbildning för yrkesverksamhet som börjar med "Utskottet konstaterar" och slutar med "yrkande 35" bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att nuvarande bestämmelser om individuella program i gymnasieskolan innebär att en elev kan kombinera yrkesutbildning under anställning hos en arbetsgivare med studier i gymnasieskolan. Denna form av lärlingsutbildning med delat huvudmannaskap har emellertid kommit till mycket ringa användning – hösten 1994 fanns knappt 60 ungdomar i sådan utbildning. Att utveckla praktiksystelet ytterligare i samarbete mellan ortens företagare och gymnasieskolan är ett sätt för kommunerna att garantera bl.a. ungdomar arbetsmöjligheter och framtida anställning. Regeringen bör därför vidta åtgärder för att öka användningen av lärlingsutbildning med delat huvudmannaskap. Utbildningsutskottet förordar att finansutskottet föreslår riksdagen att med bifall till motion 1995/96:Fi18 yrkande 35 som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet här anför.

8. Tidpunkt för förslag om vissa åtgärder läsåret 1996/97

Britt-Marie Danestig-Olofsson (v) och Inger Davidson (kds) anser att den del av yttrandet under rubriken Utbyggnad av högskolan som börjar med "Utskottet inser" och slutar med "yrkande 36" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen att regeringens förslag om inriktning och omfattning av dessa insatser med arbetsmarknadsmedel läsåret 1996/97 bör läggas fram snarast. Utbildningsutskottet förordar att finansutskottet föreslår riksdagen att med bifall till motion 1995/96:Fi18 yrkande 36 som sin mening ge regeringen detta till känna.

9. Högskoleutbildning i Malmö

Beatrice Ask (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m) och Tomas Högström (m) anser att den del av yttrandet under rubriken Utbyggnad av högskolan som börjar med "Utskottet anser inte" och slutar med "och 1995/96:Fi40" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner regeringens struktur för den högre utbildningen i Skåne mindre genomtänkt. Den innebär risker för kvaliteten både vid den nya högskolan i Malmö och vid Lunds universitet. Utskottet förordar i stället en annan utveckling av den högre utbildningen och forskningen i Skåne, nämligen ett vidgat uppdrag till Lunds universitet i enlighet med förslaget i motion 1995/96:Fi15 yrkande 38. Även en sådan struktur bör bli föremål för skyndsamt utredning. Utbildningsutskottet förordar att finansutskottet föreslår riksdagen att med bifall till nämnda motion och med anledning av motion 1995/96:Fi40 som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet här anför.

10. Högskoleutbildning i Malmö

Inger Davidson (kds) och Conny Sandholm (fp) anser att den del av yttrandet under rubriken Utbyggnad av högskolan som börjar med "Utskottet anser inte" och slutar med "och 1995/96:Fi40" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att den nyligen tillkallade kommittén bör få i uppdrag att även undersöka möjligheterna att inom ramen för Lunds universitet skapa ett campus i Malmö och ett i Helsingborg. Utredningen bör ta i beaktande vad Lunds universitets stora ämnesbredd betyder för de studenter som väljer att utbilda sig där, inte minst som morgondagens samhälle kräver breda kunskaper. Kopplingen till Helsingborgs högre utbildningar är också viktig att beakta liksom vad Högskolan i Kristianstad erbjuder. Utredningen bör också ta upp och penetrera de möjligheter som IT-utvecklingen ger för att sprida utbildning på distans. En modell är det engelska Open University, en annan USA:s s.k. virtuella universitet. Den tidsram som givits utredningen är enligt utskottets mening alltför snäv för att utredningen skall kunna ge regeringen och riksdagen underlag att fatta ett väl genomtänkt beslut. Utbildningsutskottet förordar att finansutskottet föreslår riksdagen att med bifall till motion 1995/96:Fi40 och med anledning av motion 1995/96:Fi15 yrkande 38 som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet här anför.

11. Jämställdhet

Conny Sandholm (fp) anser att den del av yttrandet under rubriken Övriga frågor som börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "avstyrker det-samma" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att de åtgärdsförslag som tagits upp i motionen är angelägna och bör förverkligas. Utbildningsutskottet förordar att finansutskottet föreslår riksdagen att med bifall till motion 1995/96:Fi23 yrkande 3 som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet här anfört.

12. Informationstekniken

Beatrice Ask (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Inger Davidson (kds), Tomas Högström (m) och Conny Sandholm (fp) anser att den del av yttrandet under rubriken Övriga frågor som börjar med "Utskottet hänvisar" och slutar med "yrkande 2" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser inte att regeringen har uppmärksammat vidden av detta behov. En utveckling av ny metodik och pedagogik, där datorer är ett naturligt verktyg för både elever och lärare, måste fram. En förutsättning för denna utveckling är att alla lärare inom alla årskurser har kunskap om de möjligheter som IT ger. Den breda anmodan från regeringen som motionärerna föreslår är enligt utskottets mening angelägen.

Utbildningsutskottet förordar att finansutskottet föreslår riksdagen att med bifall till motionerna 1995/96:Fi16 yrkande 28 och 1995/96:Fi32 yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet här anfört.

1995/96:UbU2y

Gotab, Stockholm 1995